

บทวิจารณ์หนังสือ
พินสังคมศาสตร์: ทำไมการวิจัยทางสังคมจึงล้มเหลว
และจะทำให้ประสบความสำเร็จได้อย่างไร

**Making social science matter:
why social inquiry fails and how it can succeed again.**

กฤษณะ ทองแก้ว
Krishna Thongkaew

หนังสือเล่มนี้ผู้เขียนได้จัดแบ่งสาระออกเป็นสองส่วน เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ ในสิ่งที่ผู้เขียนอยากให้ผู้อ่านได้เข้าใจ โดยเริ่มที่ ส่วนแรก ทำไมสังคมศาสตร์จึงล้มเหลว? สงครามแห่งศาสตร์: อะไรคือทางออก? (**The Science Wars: a way out**) ศาสตราจารย์ฟริ เบียร์ เบ็นท์ (Professor Bent Flyvbjerg) ได้นำเสนอ “สงครามแห่งศาสตร์” (The science war) ว่า นำมาสู่บรรยากาศของการแข่งขันเพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งทุนการวิจัย ขณะที่มิเชล ฟูโก้ (Michel Foucault) เรียกสิ่งนี้ว่า “การเมืองว่าด้วยเรื่องความจริงของสังคม” (Society's truth politics) จากนั้นเบ็นท์ก็ได้นำเสนอทางออกให้แก่สงครามแห่งศาสตร์โดยการพัฒนาแนวคิดการตีความของ อริสโตเติลว่าด้วยเรื่อง “ปัญญาเชิงปฏิบัติ” (phronesis) ที่เขาหมายถึงว่า “สภาวะความจริงที่มี เหตุผลและสามารถกระทำการได้ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ ทั้งที่ดีและไม่ดีสำหรับมนุษย์” หนึ่ง แท้จริงแล้วก็มีความหมายครอบคลุมคำว่าญาณวิทยา (Epistemology) ที่หมายถึงความรู้ องค์ความรู้ด้วย เบ็นท์ ได้กล่าวว่า สงครามแห่งศาสตร์ คือ ปฏิบัติการทางสังคม (Social practice) ที่ได้มาจากเทคนิค (techne) เพื่อประกอบการสร้างขอบฟ้าแห่งความรู้ (Episteme) ตามยุคสมัยนั้นๆ ซึ่งเริ่มด้วยการวิพากษ์วิจารณ์สำนักแบบการรับรู้-เรียนรู้นิยม (Cognitivism) สำนักคิดแบบธรรมชาติ (Naturalism) จะเป็นการนำเสนอให้เห็นสาเหตุที่ว่าทำไมสังคมศาสตร์ จึงยังไม่เคยที่จะสามารถพัฒนา หรือไม่สามารถสร้างทฤษฎีที่เป็นการอธิบายและคาดการณ์ แนวโน้มในอนาคตซึ่งเป็นความไม่แน่นอนของการณ์และเอกลักษณ์ของวิทยาศาสตร์ได้

ผู้เขียนได้แสดงให้เห็นต้นตอของเรื่องโดยกลับไปอธิบาย **ความเป็นเหตุเป็นผล ร่างกาย และการหยั่งรู้ในการเรียนรู้ของมนุษย์ (Rationality, body, and intuition in human learning)** โดยแสดงให้เห็น “บริบทและการตัดสินใจ” ที่มีต่อการทำความเข้าใจ “การกระทำของมนุษย์” นั้นถูกความเป็นเหตุเป็นผล (Rationality) บดบังและนำมาสู่ปัญหาของบริบท (The Problem of Context) เป็นส่วนหนึ่งที่มีส่วนลดทอนปรัชญาของศาสตร์และที่มาของการเรียนรู้ (Philosophy of Science and epistemology) ในระดับลึกซึ่งได้ เราพบว่ากระบวนทัศน์ที่เน้นความเป็นเหตุเป็นผลดังกล่าวนี้เป็นกระบวนทัศน์ที่แพร่กระจายไปทั่ว จนเกือบจะไม่เหลือพื้นที่ให้กับกระบวนทัศน์แบบอื่นๆ ซึ่งเป็นปัญหาประการหนึ่งของส่วนข้างมากที่อยู่ในแวดวงของการศึกษา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขาวิชาที่ควรเน้นการปฏิบัติ ดังเช่น วิศวกรรม การวิเคราะห์นโยบาย การจัดการ การวางแผน และการจัดการ ทั้งหมัดนี้เป็นวิชาชีพที่ทักษะในการปฏิบัติหรือทักษะในการฝึกฝน เป็นสิ่งที่มีความสำคัญหรือเป็นหัวใจของการเรียนรู้ก็ได้ แต่กลับถูกคุกคามหรือถูกสั่นคลอนโดยสิ่งที่เรียกว่าศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องราวฐาน ความเป็นมาของความรู้ที่เป็นทฤษฎี (epistemic science) แต่อย่างไรก็ตาม สาขากฎหมายเป็นข้อยกเว้น เพราะกฎหมายไม่เคยถูกทำให้เป็นวิทยาศาสตร์มากเท่ากับหลักวิชาอื่น ฉะนั้นความเป็นเหตุเป็นผล (Rationality) อาจจะเป็นอันตรายต่อบริบท ประสบการณ์ และการหยั่งรู้ ดังที่ **Hubert and Stuart Dreyfus** ได้แบ่งกระบวนการเรียนรู้ออกเป็น 5 ระดับ คือ **ระดับแรก Novice** ระดับเด็กร้อยหรือพระบวชใหม่ ที่อิงอาศัยข้อเท็จจริง (Fact) และคุณลักษณะ (Characteristics) มาเป็นตัวชี้้นำในการกระทำใดๆ โดยในส่วนนี้ไม่ได้พึ่งพาบริบทแต่อย่างใด **ระดับที่สอง Advanced Beginner** ผู้เริ่มต้นที่ก้าวหน้า ซึ่งเป็นกระบวนที่อาศัยประสบการณ์การลองผิดลองถูก โดยมีมักจะออกห่างจากข้อเท็จจริงและคุณลักษณะที่ไม่ไปด้วยกันแล้ว **ระดับที่สาม Competent Performer** ผู้ปฏิบัติที่มีความสามารถ ด้วยประสบการณ์ที่มีมากขึ้น และองค์ประกอบของการรับรู้-เรียนรู้ที่มากขึ้น ทำให้มีความสามารถในการวินิจฉัยตัดสินใจ ที่มาจากความสามารถอันเป็นองค์ประกอบซึ่งเป็นแกนกลางของความชำนาญการที่เป็นจริงของมนุษย์ **ระดับที่สี่ The Proficient Performer: Beyond Analytical**

Rationality คือ ผู้ปฏิบัติในระดับที่ค่อนข้างคล่องแคล่วโดยมีความสัมพันธ์กับการกระทำของตนอย่างค่อนข้างลึกซึ้ง สามารถจัดระบบภารกิจด้วยการหยั่งรู้ **ระดับที่ห้า The Expert** ผู้ชำนาญการหรือผู้เชี่ยวชาญ คือ ผู้ปฏิบัติภารกิจที่คล่องแคล่วอาจจะบรรลุถึงระดับหนึ่งซึ่งมีใช้เพียงแค่สถานการณ์หนึ่งๆ ที่เขาจำหรือระลึกถึงได้เท่านั้น แต่มันเป็นทั้งเรื่องอาทิจการตัดสินใจกลยุทธ์ และการกระทำต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกันทั้งหมด อย่างประสานสอดคล้องกลมกลืน อย่างเป็นเนื้อเดียวกัน แต่อย่างไรก็ตามตรงนี้เป็นปัญหาที่ว่า เหตุผลจะไม่มีพื้นที่ให้สำแดงอำนาจอีกต่อไป แต่ในทางตรงกันข้าม เหตุผลก็ปฏิเสธความลุ่มลึกของการชำนาญการไปแล้วด้วย

จากนั้นก็นำเสนอมิติของทฤษฎีเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ในสังคมศาสตร์? (**Is theory possible in social science?**) โดยผู้เขียนได้เสริมคำอธิบายของฟูโกต์ผู้ประกาศตัวเองมาตลอดว่าเขาไม่ได้เป็นนักคิดที่สังกัดอยู่ในแนวคิดใดแน่แท้ ผู้เขียนจึงได้นำเอาความคิดและข้อโต้แย้งของฟูโกต์มานำเสนอ 3 ประการ คือ **ประการแรก** การศึกษาเรื่องราวทางสังคมตั้งแต่ยุคสมัยของคานท์(Kant) เป็นการศึกษานี้ถูกกำหนดคุณลักษณะ จนกลายมาเป็นอุปสรรคในการพัฒนาศาสตร์ที่ว่าด้วยมนุษย์ **ประการที่สอง** ฟูโกต์เสนอว่า วิธีการทางด้านโบราณคดี คือ คุณลักษณะของศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องมนุษย์ **ประการที่สาม** ฟูโกต์ยอมรับว่า ความเป็นระเบียบของสรรพสิ่งนั้น (**The Order of Thing**) ยังไม่ดีพอเท่ากับ แนวคิดของสำนักคิดแนวพฤติกรรมนิยม สำนักคิดแบบการรับรู้-เรียนรู้ ดังนั้นจึงนำมาสู่คำถามหลักที่ว่า “อะไรคือปัญหาในการศึกษากิจกรรมของมนุษย์ในเชิงทฤษฎี เมื่อการศึกษากิจกรรมของมนุษย์ดังกล่าวเป็นการศึกษาตามตัวแบบความคิดของวิทยาศาสตร์” ซึ่งตรงนี้ก็ถือเป็นข้อถกเถียง ทรงพลังสำหรับการท้าทายต่อแนวทางวิทยาศาสตร์ในสังคม ดังนั้นบริบทจึงถูกดึงลากกลับมาอธิบายต่อ

เพราะบริบทเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ (**Context count**) ผู้เขียนจึงได้เสนอข้อโต้แย้งเกี่ยวกับความเป็นไปได้และความเป็นไปไม่ได้ของทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ ออกมาสี่ประเด็น คือ **ประเด็นแรก** ข้อโต้แย้งก่อนการมีกระบวนทัศน์ (The Pre - paradigmatic argument) ด้วยว่าสังคมศาสตร์จะกลายเป็นศาสตร์ที่ปกตินั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เพราะปัจจุบันยังไม่มีทฤษฎีที่เป็นศาสตร์แบบปกติ (Normal science theories) ซึ่งยังคงเป็น

นามธรรมและรอยคยความเป็นไปได้อยู่ **ประเด็นที่สอง** ข้อโต้แย้งของ Anthony Giddens และ Harold Garfinkel ที่โต้แย้งว่า การศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมของมนุษย์นั้นจะต้องเป็นสิ่งที่อยู่บนพื้นฐานของการตีความตามสถานการณ์ของประชาชน **ประเด็นที่สาม** ข้อโต้แย้งเรื่องความสอดคล้องต้องกันของฟูโก่ ที่ว่าไม่มีศาสตร์ใดเหมาะสม ถูกต้องที่จะศึกษาประเด็นต่างๆ ได้อย่างชัดเจน และ **ประเด็นสุดท้าย** ข้อโต้แย้งในทัศนะที่ฝังลึกของดรายฟัส (Dryfast) และปีแยร์ บูร์ดิเยอร์ (Pierre Bourdieu) “สังคมศาสตร์ที่มีลักษณะมั่นคงและมีลักษณะส่งเสริมเพิ่มพูนของตัวมันเองนั้นเป็นศาสตร์ที่มีข้อสันนิฐานว่า ทฤษฎีที่ว่าด้วยเรื่องทักษะที่เป็นภูมิหลังของมนุษย์เป็นเรื่องที่จำเป็นแต่เป็นสิ่งที่เป็นไปได้โดยชัดเจน ทฤษฎีเป็นสิ่งจำเป็นในการทำนายหรือคาดการณ์อนาคต แต่ก็ดูเหมือนกับเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก ทั้งนี้เพราะทักษะของมนุษย์เป็นเรื่องที่ขึ้นอยู่กับบริบท” นั่นเอง

ในส่วนที่สองผู้เขียนได้เสนอทางออกว่าเราจะทำอย่างไรให้ “สังคมศาสตร์” จึงจะประสบความสำเร็จ? (**How social science can matter again**) สิ่ง que ผู้เขียนนำเสนอขึ้นต้นก็คือ คุณค่าหรือค่านิยมต่างๆ ในการศึกษาทางสังคมและการเมือง (**Values in social political inquiry**) โดยได้ย้อนกลับไปทำความเข้าใจกับยุคของการเกิดแสงสว่างทางปัญญาหรือ ยุครู้แจ้ง (The Enlightenment) ความทันสมัย หรือความเป็นสมัยใหม่ (Modernity) ที่เป็นตัวการสำคัญในการปลุกฝังความเป็นเหตุเป็นผลเชิงเครื่องมือ (Instrumental Rationality) แต่สิ่งนี้ อริสโตเติล ก็ได้เสนอไว้นานแล้วว่่า คือ คุณงามความดีทางปัญญา ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับบริบทการฝึกฝน (Practice) ประสบการณ์ (Experience) สามัญสำนึก (Common sense) และภูมิปัญญาที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ (Practical wisdom) คุณงามความดีทางปัญญาก็คือ ปัญญาเชิงปฏิบัติ หรือ ปัญญาผ่านการปฏิบัติอันลุ่มลึก (Phronesis) นอกจากนี้จำต้องมีสิ่งสำคัญที่ต้องผสมผสานกันคือ รากฐานความเป็นมาของความรู้ที่เป็นทฤษฎี (episteme) และ เทคนิค (teche) เข้ามาประสานจึงจะประสบความสำเร็จได้ ต่อมาผู้เขียนได้นำเอาแนวคิดที่อริสโตเติลเคยพูดถึงคือ “ความรู้ที่เป็นกรณีศึกษา” (Case knowledge) สถานภาพและการนำไปใช้ต่อด้วยมุมมองของ มิเชล ฟูโก่ (Michel Foucault) เจอร์เก้น ฮาเบอร์มาส (Jurgen Habermas) และ เฟรดตริก นิทเช่ (Friedrich Nietzsche) ซึ่งนับเป็นความคิดเห็นที่คมคาย ในตอนท้ายผู้เขียนได้ขมวดไว้ว่า “หลักวิชาหนึ่งๆ ที่ปราศจาก

การศึกษาเฉพาะกรณีอย่างลึกซึ้งในจำนวนที่มากพอ หลักวิชานั้นๆ ก็เป็นหลักวิชาที่ปราศจากการผลิตยอดแห่งตัวอย่างต่างๆ อย่างเป็นระบบ และหลักวิชาใดๆ ก็ตามที่ไม่มียอดแห่งตัวอย่าง ก็เป็นหลักวิชาที่ไม่มีประสิทธิผลในสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขาวิชาต่างๆ ที่พบว่ายังเป็นสาขาวิชาที่อ่อนนั้น การมีกรณีศึกษาหรือการศึกษาเฉพาะกรณีที่ตีๆ เพิ่มมากขึ้นจะสามารถช่วยเยียวยาปัญหาหรือสถานการณ์ดังที่กล่าวมานี้ได้ เพราะกรณีศึกษานั้นแสดงให้เห็นตัวอย่างที่ทรงอำนาจนั่นเองซึ่งเขาเรียกสิ่งนี้ว่า **อำนาจของตัวอย่าง (The power of example)**

แต่อย่างไรก็ตามอำนาจนั้นเปรียบเสมือนหน้าที่ต้องการไหล หรือต้องการทางออก “ทางออกต่อปัญหาเรื่องอำนาจนั้นสามารถที่จะเข้าใจได้ดีที่สุดจากแง่มุมของเรื่อง ฉันทามติ หรือประชามติ หรือว่าจากแง่มุมของ ความขัดแย้ง และในสองแนวทางนี้ แนวทางใดจะสามารถใช้เป็นการอุปในการอ้างอิงที่มีความเหมาะสมได้มากกว่ากัน?” เจอร์เก็น ฮาร์เบอร์มาส (Jurgen Habermas) นักคิดแนวสังคมเชิงวิพากษ์ (Critical Social Theory) มองว่ากระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ (The New social movements) เป็นเสมือนกับผู้นำทางในเรื่อง “ความเป็นเหตุเป็นผลในการสื่อสารและการเปลี่ยนในภาคสาธารณะ” เพราะว่าฮาเบอร์มาสได้นำเสนอแนวคิดพื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) มุ่งเน้นให้ตัวแสดง (Agency) เข้ามาประสานความสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชน ซึ่งจุดหมายปลายทางของฮาเบอร์มาสคือ ประชาสังคม (Civic Society) อันเป็นอีกด้านของประชาธิปไตยนั่นเอง และในกระบวนการนี้ จะมีความยุติธรรมชุกช่อนอยู่เสมอ เพราะมีการต่อสู้ต่อรองอยู่ตลอดเวลา ซึ่งกระบวนการเหล่านี้จะคอยขัดความขัดแย้งทางสังคมลงได้นั่นเอง หรือที่ผู้เขียน เรียกขานว่า **นัยสำคัญของความขัดแย้งและอำนาจที่มีต่อสังคมศาสตร์ (The significance of conflict and power to social science)**

อย่างไรก็ตามฟูโก้ก็เคยกล่าวว่า ปรัชญาเริ่มต้นที่อริสโตเติล ฟูโก้ได้ขยายความคิดของอริสโตเติลว่า “ปัญญาเชิงปฏิบัติ” สัมพันธ์กับมโนทัศน์อำนาจ (Power) และ ค่านิยม (Values) เพราะคำอธิบายเชิงอำนาจของฟูโก้นั้นได้แปลกแยกมาจากนักคิดสมัยจารีตอย่าง คาร์ล มาร์ก (Karl Marx) แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) และ อีมิล เดอร์ไคม์ (Emile Durkheim) รวมถึงนักคิดแนวโครงสร้างนิยมที่มองว่า อำนาจอยู่ในโครงสร้าง แต่

ภายหลังจากยุคหลังสมัยใหม่ (Postmodern) เข้ามาเยือน พูโกก็ชี้แจงให้เห็นว่า อำนาจอยู่ในทุกที่ที่มีการเคลื่อนไหวได้ ไม่ยึดติดและไม่เคยแช่แข็ง และอำนาจนั้นก็มีอิทธิพลต่อการสร้างคุณค่าต่างๆ ทางสังคมอีกคราหนึ่ง ซึ่งคือการเสริมอำนาจของความแข็งแกร่งให้กับอริสโตเติล (Empowering Aristotle) นั้นเอง

จากนั้นผู้เขียนก็ได้เสนอแนวทางด้านระเบียบวิธีสำหรับสังคมศาสตร์แนวปฏิรูป (Methodological guidelines for a reformed social science) วกกลับไปหาคุณค่า (Values) ที่มีความถูกต้องเป็นความต้องการหรือเป็นความปรารถนาสำหรับการวิจัยแนวปัญหาแห่งการปฏิบัติอันลุ่มลึก ฉะนั้นการวิจัยแนวนี้จำเป็นต้องเชื่อมโยงบริบทของ “คุณค่าและอำนาจ” ซึ่งมี 6 ประการ คือ **ประการแรก** อำนาจเป็นเรื่องในเชิงสร้างสรรค์และเป็นเรื่องเชิงบวก **ประการที่สอง** อำนาจถูกมองว่าเป็นเรื่องของเครือข่าย **ประการที่สาม** แนวคิดที่ว่าด้วยเรื่องอำนาจ ถูกมองว่าเป็นสิ่งที่เปราะบาง **ประการที่สี่** ความรู้และอำนาจ, ความจริงและอำนาจ, ความเป็นเหตุเป็นผลและอำนาจ อยู่ด้วยกัน **ประการที่ห้า** คำถามที่เป็นแกนกลางก็คือ คำถามที่ว่า อำนาจนั้นได้มีการปฏิบัติหรือแสดงออกกันอย่างไร **ประการสุดท้าย** ได้ศึกษาด้วยจุดตั้งต้นหรือเริ่มต้นจากการตั้งคำถามเล็กๆ ซึ่งเป็นคำถามที่เรียบง่าย และเป็นคำถามที่อิงอยู่กับสถานการณ์เชิงประจักษ์ จากนั้นก็นำเหตุผลที่นิชเช่ และพูโก สนับสนุนว่า “ประวัติศาสตร์” เป็นพื้นฐานของศาสตร์และปรัชญา และเป็นแกนกลางของการวิจัยตามแนวปัญหาแห่งการปฏิบัติอันลุ่มลึกด้วยสองนัย คือ นัยแรก เนื่องจากประวัติศาสตร์มีการบอกเล่าซึ่งเต็มไปด้วยผู้กระทำการ และเหตุการณ์ต่างๆ นัยประวัติศาสตร์ คือ การบันทึกพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ฉะนั้น ระเบียบวิธีสำหรับสังคมศาสตร์แนวปฏิรูปจึงต้องยึดมั่นบนฐานของประวัติศาสตร์นั่นเอง ประกอบกับผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นว่า ตัวอย่าง ภาพประกอบ การเล่าเกี่ยวกับเรื่องคุณค่า ค่านิยมและอำนาจ ไม่ได้อยู่อย่างเป็นเอกเทศ แต่อย่างไรก็ตามในทางกลับกันคือความสัมพันธ์ เกี่ยวโยง ร้อยรัด เข้ามาอยู่ในบริบทเดียวกัน และจะนำไปสู่การฟื้นฟูสังคมศาสตร์ร่วมกัน และ สังคมศาสตร์ก็จะมีพลังและความหมาย (Social science that matters) 3 ประการ คือ **ประการแรก** ละทิ้งความพยายามที่ไร้เหตุผลที่ต้องการแข่งขันกับความสำเร็จของวิทยาศาสตร์ในการผลิตหรือสร้างทฤษฎีเพราะใช้ไม่ได้กับสังคมศาสตร์

ประการที่สอง เราต้องหยาบยกเอาปัญหาในทุกระดับตั้งแต่ชุมชน ถึงระดับโลก กระทำอย่างมีความหมาย และเจาะลึกประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวกับ บริบท ค่านิยม และอำนาจ แจกเช่นที่ อริสโตเติล, มาเคียเวลลลี, นิซเซ , เวเบอร์ ,มิเชล ฟูโก่ จนถึง บีแยร์ บูร์ดิเยอร์ กระทำมา **ประการสุดท้าย** เราต้องสื่อสารผลการวิจัยอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด เพราะการรับรู้ก็คือสร้างความหมายของการวิจัยให้มีผละกำลังก้าวหน้ามากยิ่งขึ้นตามแนวทางการพินสังคมนาตร์ร่วมกัน

หน้าปกของหนังสือ **พินสังคมนาตร์: ทำไมการวิจัยทางสังคมนาตร์จึงลัมลเหลวและทำให้ประสพความสำเร็จได้อย่างไร?** นับว่าเป็นการเกริ่นนำที่เร้าใจแก่ผู้อ่าน ซึ่งสามารถคิดตามได้ และนำมาสู่การหยาบขึ้นมาอ่านจนได้ โดยที่เนื้อหาเกือบทั้งหมดของหนังสือเล่มนี้ได้มุ่งเป้าการวิพากษ์แนวทางวิทยาศาสตร์ที่สามารถสร้างขอบฟ้าแห่งความรู้ด้วยเทคนิคต่างๆ เพื่อการครอบงำญาณวิทยาทางสังคมนาตร์ได้อย่างทรงพลัง เนื่องด้วยผู้เขียนมองเห็นว่าความลัมลเหลวของสังคมนาตร์เริ่มต้นจากตรงนี้เอง คุณูปการที่ได้จากหนังสือจึงเปรียบดั่งคบไฟที่จะกลับมาส่องแสงสว่างไล่ความอวิชชาของคณาตร์แห่งสังคมนาตร์ได้อีกคราหนึ่ง ซึ่งขอแยกเป็นประเด็นต่างๆดังต่อไปนี้

ประการแรก คุณค่าของความก้าวหน้าเชิงวิชาการ ที่ผู้เขียนสามารถเผยให้เห็นการครอบงำของวิทยาศาสตร์ ผ่านญาณวิทยา ภาววิทยา และวิธีวิทยา บนฐานคิดของกระบวนทัศน์วิทยาศาสตร์ที่เข้ามาครอบงำ และส่งผลให้สังคมนาตร์สังคมนาตร์ต้องประสพกับปัญหาของการศึกษาอยู่ในสังคมนาตร์ปัจจุบัน เพราะความอ่อนแอของสังคมนาตร์นั้น จักนำไปสู่ความลัมลเหลวของสังคมนาตร์โดยรวมด้วย ฉะนั้นถ้าหากเรายังคงปล่อยให้วิทยาศาสตร์เป็นผู้นำในการอธิบายหรือร่างแบบแผนชีวิตเชิงวิชาการ ก็เท่ากับเรายอมรับความลัมลเหลวของวิชาการเชิงสังคมนาตร์มากขึ้นอีกด้วย ฉะนั้นคุณค่าในเชิงวิชาการของหนังสือเล่มนี้จึงยังคงเป็นคุณูปการที่ร่วมสมัยเสมอ ด้วยเหตุผลที่ว่า สังคมนาตร์คือผู้นำในการจัดการสังคมนาตร์ที่ดีที่สุดเท่าที่สังคมนาตร์ของเราเคยมีมานั้นเอง

ประการที่สอง คุณค่าในเชิงปรัชญาที่วกกลับไปอ่านแนวคิดของอริสโตเติล และสามารถนำมาร้อยเรียงกับนักคิดแนวสมัยใหม่ได้อย่างไร้ตะเข็บ นอกจากนั้นผู้เขียนยังได้นำแนวคิดของอริสโตเติล ที่เคยพูดถึงว่า “ความรู้ที่เป็นกรณีศึกษา” (Case knowledge) และ

จากนั้นได้นำมุมมองของ มิเชล ฟูโก้ (Michel Foucault) เจอร์เก้น ฮาเบอร์มาส (Jurgen Habermas) และเฟรดทริก นิทเช่ (Friedrich Nietzsche) มาถกเถียงเพิ่มเติม

ประการที่สาม คุณค่าในเชิงวรรณกรรม ธรรมชาติของงานเขียนเชิงสังคมศาสตร์ ที่เมื่อถึงทางตันก็มีกวนกลับไปค้นแนวคิดสมัยจารีต เพื่อที่จะกลับไปอ่านแล้วตีความใหม่ เพื่อให้สามารถอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆที่ผันเปลี่ยนเวียนไปอย่างเป็นพลวัต

ประการสุดท้าย คุณค่าทางแนวคิดทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ ดังที่ผู้วิจารณ์ได้เกริ่นนำไว้แต่ต้นว่าเมื่อแรกอ่านหนังสือ ก็ทำให้คิดไปก่อนแล้วว่า คงจะเป็นงานเขียนทางสังคมศาสตร์ตามแบบแผน (Pattern) คือมุ่งนำเสนอเรื่องราวสังคมศาสตร์โดยพยายามปรับตัวเข้ากับแนวทางวิทยาศาสตร์ทั่วไป แต่เมื่อได้อ่านหนังสือจนจบเล่มแล้วทำให้ผู้วิจารณ์รู้สึกว่าคุณเขียนได้พยายามแนะนำหนทางในการสร้างญาณวิทยาของสังคมศาสตร์ตามระเบียบวิธีสำหรับสังคมศาสตร์แนวปฏิรูป ด้วยการกลับมาให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ ค่านิยมและอำนาจที่ถูกผูกมัดรัดกันซึ่งทำให้สังคมศาสตร์มีพลังและความหมายตามมา โดยที่คุณค่าประการสุดท้ายนี้จะเป็นการขยายขอบฟ้าของความรู้ทางสังคมศาสตร์ไปสู่สาขาอื่นๆ ด้วย

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. (2551). **สายธารแห่งความคิดทฤษฎี**

เศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อสารศึกษา. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอบการ. (2554). **แนะนำสกุลความคิดหลังโครงสร้างนิยม**

(Introducing Post structuralism). กรุงเทพฯ: สมมุติ.

สุนีย์ ประสงค์บัณฑิต. (2553). **แนวคิดฮามิทสของปีแยร์ บูดิเยอ กับทฤษฎีทาง**

มานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

อาพันธ์ กาญจนพันธ์. (2552). **คิดอย่างมิเชล ฟูโก้ คิดอย่างวิพากษ์ จากวาทกรรมของอัตบุคคลถึงจุดเปลี่ยนของอัตตา**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Thomas S. Kuhn (1970). **The Structure of Scientific Revolutions**. 2 nd,

Chicago: The University of Chicago.